

Pohjoismainen konferenssi avoimesta OA-julkaisemisesta

Second Nordic Conference on Scholarly Communication - Lund 26 - 28 April 2004

[05/04](#)

Järjestyksessä toinen pohjoismainen konferenssi tieteellisen tiedonvälityksen ja erityisesti avoimen Open Access –julkaisemisen kysymyksistä kiinnostuneille kokosi keväiseen Lundiin lähes 200 [osanottajaa](#), joista kaksitoista oli Suomesta.

Uuden avoimen julkaisu ympäristön tilanne on nyt puolitoista vuotta ensimmäisen konferenssin jälkeen edistynyt monin tavoin samalla, kun tiedostetaan yleisesti, että muutos julkaisukäytännöissä on hidas prosessi, jolla on myös monenlaisia vastavoimia sekä tiedeyhteisön sisällä että tieteellisten kustantajien taholla.

- [Uusien julkaisumallien vaikutuksesta tieteen rahoittajiin](#)
- [Uusien julkaisumallien vaikutus kustantajiin](#)
- [Tekijänoikeuskysymykset](#)
- [Viittäminen OA-julkaisuihin](#)
- [OA-liikkeen nykytila ja lähiaikojen painopisteet](#)

Lundin yliopistorakennuksia.

Uusien julkaisumallien vaikutuksesta tieteen rahoittajiin

Aiheesta oli kaksi esitelmää. WHO:n **Barbara Aronson** kertoi rahoitusmalleista, joilla kehitysmaiden tutkijoiden tiedonhankintaa ja tieteellistä julkaisemista pyritään edistämään. Esimerkiksi **WHO:n HINARI**-ohjelmassa kuusi suurta tieteellistä kustantajaa tarjoaa pääsyn n. 1500

lääketieteelliseen lehteen maksutta kaikkein köyhimmille kehitysmailla, joiden bkt on 1000 \$ vuodessa. Maille, joiden bkt on 1000-3000 \$, on mahdollista liittyä palveluun maksamalla vuosimaksun (1000 \$). Tällaisia maita ovat esim. Bulgaria, Latvia, Liettua ja Romania. Vastaavanlainen ohjelma kehitysmaiden maataloustutkijoille on **FAO:n Agora** ([Access to Global Online Research in Agriculture](#)). Köyhimmissä kehitysmaissa internet-yhteyksiä on vähän, ja nekin ovat kalliita käyttää, joten tutkijoiden täytyy keskittyä käyttämään vain niitä lehtiä, joiden kokotekstiin heillä on pääsy. Tässä suhteessa **BioMed Centralin** kaltaiset lääketieteen avoimet julkaisukanavat ovat arvokkaita.

[Kölnin yliopiston](#) humanististen alojen tietojenkäsittelyn professori **Manfred Thaller** puhui tutkimusrahoituksen näkökulmasta. Hän ainakin onnistui selvittämään saksalaisen tiederahoituksen erikoisuudet: maassa on 16 osavaltiota, joilla kullakin on oma tiede- ja tutkimuspolitiikkansa, joita liittovaltion tutkimusministeriö yrittää huonolla menestyksellä koordinoita. Lupaavana esimerkkinä uudenlaisesta saksalaisesta julkaisu ympäristöstä hän mainitsi historian tutkimukseen keskittyvän [Clio-Online portaalin](#). Viime vuoden lopulla kaikki tärkeimmät saksalaiset tieteen rahoittajat allekirjoittavat Berliinin julistuksen, jossa rohkaistaan tutkijoita ja apurahan saajia julkaisemaan tuloksensa Open Access –periaatteen mukaisesti, tiede- ja kulttuurilaitoksia kehoitetaan antamaan internet-resurssejaan avoimen julkaisemisen tueksi, tieteellisen julkaisemisen laadunvalvontaa avoimessa ympäristössä pyritään kehittämään ja edistämään näiden julkaisukanavien huomioon ottamista tutkijoiden tieteellistä ansioitumista arvioitaessa. Näiden hienojen periaatteiden tueksi Thaller toivoisi konkreettista rahoitusohjelmaa saksalaisilta tutkimusrahoituksen organisaatioilta.

Uusien julkaisumallien vaikutus kustantajiin

Suuret tieteelliset seurat, joiden rahoituksesta julkaisumyynti muodostaa merkittävän osan, suhtautuvat avoimeen julkaisemiseen hyvin varovaisesti, lähinnä seuraten uusien julkaisumallien kehittymistä. Hyvän esimerkin tällaisesta konservatiivisesti suuntautuneesta seurasta antoi **David Nichols** [Modern Language Association](#) –yhdistyksestä, jonka julkaisuohjelmassa ei vielä näy merkkejä uusista tuulista, vaikka seuran sisällä käydään keskustelua ja tuotetaan aihetta koskevia raportteja.

Yhden konferenssin kiinnostavimmista esityksistä piti [Kalifornian yliopiston](#) taloustieteen professori **Theodore Bergstrom**. Taloustieteessä kuusi eniten viitattua lehteä ovat ei-kaupallisia, seurojen tuottamia julkaisuja. Näiden taloustieteen huippulehtien hinta on 1/5 verrattuna kaupallisiin kilpailijoihinsa. Jos verrataan kustannuksia näiden lehtien saamiin viittauksiin, huomataan että hinta viittausta kohden on 6-15ertainen kaupallisissa lehdissä. Open Access –lehtiin kohdistuu enemmän viittauksia kuin kaupallisiin lehtiin,

mistä on saatu selkeää näyttöä. Arvovaltainen tiedelehti, kuten näyttävästi lanseerattu PLoS Biology, on lukijalle ilmainen, mutta kallis artikkelin kirjoittajalle, joka joutuu maksamaan 1 500 dollarin julkaisumaksun. Alkavatko yliopistot tukea Open Access –julkaisemista maksamalla tutkijoiden puolesta tämän luokan maksuja, jää nähtäväksi. PNAS-tiedelehden kyselyssä 40 % tutkijoista oli valmis maksamaan 500 dollaria, jotta artikkeli julkaistaan avoimesti.

Kustantajien reaktioista avoimeen julkaisemiseen puhui **Sally Morris** brittiläisestä tiedekustantajien yhdistyksestä ([ALPSP](#)). Hänen määritelmänsä Open Access –ilmiölle on yksinkertainen: vapaa pääsy tutkimusartikkeleihin. 500:sta eniten viitatuista ISI-lehdestä 2/3 on ei-kaupallisia, tieteellisten seurojen tuottamia julkaisuja. **ALPSP**:n kartoituksen perusteella yli puolet kustantajista sallii artikkelin sijoittamisen yliopiston e-arkistoon joko ennen julkaisemista tai sen jälkeen. Jotkin kaupallisetkin kustantajat, kuten Oxford University Press ja Springer ovat **Morrisin** mukaan kehittelemässä omia Open Access –mallejaan, jotka voivat perustua esimerkiksi siihen, että kirjoittaja voi valita julkaistaanko artikkeli avoimesti, jolloin kustantaja perii lisämaksun. Tieteellisten seurojen osalta optimaalisin tilanne olisi, että ne saisivat osan rahoituksestaan erilaisilla lisäarvoa tuottavilla palveluilla, jolloin ainakin osa lehdistä voitaisiin julkaista avoimesti.

Tekijänoikeuskysymykset

Yksi iltapäiväsessio oli omistettu tekijänoikeuskysymyksille, joita tarkasteltiin sekä amerikkalaisen lainsäädännön (**Michael Spinella**, JTOR) että ruotsalaisen tekijänoikeuskäytännön kannalta (**Ulf Maunsbach**, Lundin yliopisto). Konkreettisinta antia näihin kysymyksiin toi brittiläinen Bill Hubbard esitellessään Nottinghamin yliopiston koordinoimaa kansallista [SHERPA-projektia](#). **SHERPA**-hanke on esimerkki laajasta yhteistyöhankkeesta 20 organisaation kesken, jotka tähän mennessä ovat perustaneet 12 yhteensopivaa e-arkistoa.

Nottinghamin yliopiston oma [e-arkiston](#) sivustolle on koottu havainnollinen lista kustantajien suhtautumisesta julkaisujen sijoittamiseen yliopistojen e-arkistoihin. Vihreällä värillä on merkitty ne kustantajat, jotka ovat kaikkein vapaamielisimpiä ja sallivat julkaisun arkistoinnin sekä ennen että jälkeen vertaisarvioinnin. Sinisellä on merkitty ne, jotka sallivat arkistoinnin vain lopullisessa muodossa arvioinnin jälkeen, keltaisella ne, jotka sallivat sen vain käsikirjoitusmuodossa ennen arviointia ja valkoisella ne kustantajat, jotka eivät salli arkistointia lainkaan. Erikoista on, että kustantajien linja eroaa tässä suhteessa monin tavoin, esimerkiksi Elsevier sallii arkistoinnin vain ennen arviointia, mutta Springer ainoastaan arvioinnin jälkeen. Kustantajista 58 % sallii arkistoinnin jossain muodossa.

Viittäminen OA-julkaisuihin

Viimeisen konferenssipäivän parasta antia olivat Southamptonin yliopistossa työskentelevän **Tim Brodyn** [katsaus](#) e-arkistoissa julkaistun aineiston viittausmääristä ja latausmääristä sekä näiden asioiden välisestä riippuvuudesta. Hänen havaintojensa mukaan avoimessa ympäristössä julkaistut artikkelit saavat 2-3 kertaa enemmän viittauksia kuin muut artikkelit.

OA-liikkeen nykytila ja lähiaikojen painopisteet

Konferenssin päätti **Peter Suberin** katsaus Open Access- liikkeen nykytilasta ja lähiajan painopisteistä. Tämä amerikkalainen filosofian professori on avoimen julkaisemisen näkyvimpiä puolestapuhujia, ja hänen [oma sivustonsa](#) on erinomainen tiedonlähde näissä asioissa. Lähiajan tavoitteena hän näkee erityisesti avointen tieteellisten lehtien edistämisen, vaikka myös tieteellisten monografioiden avoimella julkaisemisella on perusteensa. Esimerkiksi National Academies Press havaitsi, että kirjojen julkaiseminen avoimesti internetissä lisäsi painettujen kappaleiden kysyntää. Tällöin Open Access – julkaisemisella on myös selkeä kaupallinen perusta.

Ennen konferenssin alkua Lundin yliopiston kirjasto esitteli lyhyesti Lundin yliopiston e-palveluja, kuten LU:research-arkistoa, johon puolentoista vuoden aikana on saatu n. 150 kokotekstijulkaisua lähinnä lääketieteellisestä tiedekunnasta. Lisäksi esiteltiin tiedonhaun neuvonnan chat-palvelua nimellä Jourhavande@Lund. Se on osa valtakunnallista verkkopalvelua, johon Lundin yliopistosta osallistuu kymmenen kirjastoa.

 [Konferenssisivu](#)

Kimmo Koskinen
kehityspäällikkö
Viikin tiedekirjasto
Kimmo.Koskinen@helsinki.fi